

М. О. Скрипник

ЧИННИКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ОПОЗИЦІЇ

В умовах законодавчого і практичного закріплення здобутків демократії в сучасній Україні набуває актуальності питання статусу політичної опозиції і, насамперед, в представницькому органі влади — парламентській опозиції.

Ця проблема для українських дослідників відносно нова. Між тим в історичній, юридичній, політичній думці зарубіжжя вона розроблялась з античної доби і продовжується до сьогодні. Значний внесок в її розробку у ХХ сторіччі внесли такі вчені, як М. Дюверже, К. Поппер, Х. Арендт, Р. Даль, Г. Алмонд, С. Хантингтон, Дж. Сорос та інші.

Сучасні українські дослідники — О. В. Совгіря [1], В. Каппо [2], П. П. Шляхтун [3] та інші аналізують статус, функції парламентської опозиції в різних країнах і вивчають процес її формування в нашій державі.

Відзначаючи, що парламентська опозиція є певною спільнотою, вони характеризують її структурні компоненти. В парламентську опозицію входять окремі депутати, парламентські (депутатські) групи чи фракції представлених у парламенті політичних партій, а також коаліцій.

Серед функцій парламентської опозиції найбільшу увагу приділено праву опозиції на критику структур влади, праву альтернатив, праву контролю, інформуванню виборців про свою діяльність та праву формування опозиційного уряду.

Між тим, питання про те, як реально в сучасній Україні формуються функції і правовий статус опозиції, вивчено недостатньо.

Тому метою роботи стало вивчення чинників, які сприяють дійовості функціонування парламентської опозиції у Верховній Раді. Серед таких чинників виділимо, на наш погляд, основні.

По-перше, політична опозиція відіграє суттєву роль в системі розподілу влади як механізм стримувань і противаг. В багатопартійній політичній системі опозиція, насамперед, парламентська, виконує функцію своєрідної з'єднувальної ланки між домінуючою політичною силою (партією чи коаліцією) та

іншими суб'єктами парламентської діяльності і громадянами. Вона репрезентує і захищає їх інтереси. В державах зі сталою демократією нормою політичного життя є добре структурована та організована влада і така ж чітка опозиція. Вони змагаються у відстоюванні системи цінностей громадянського суспільства. Опозиція вимагає від влади виконувати функції, які притаманні демократичній правовій, соціальній державі, а від політичної владної еліти — бути взірцем моральності.

Чим вищий ступінь консолідації опозиційних сил в парламенті та суспільстві в цілому, тим вагоміші ресурси їх політичного впливу на владу.

Політична ситуація в Україні 2007 року наочно показала неспроможність роз'єднаної опозиції дійово захищати загальнонаціональні інтереси. Тому показовим є факт підписання заяви керівників двох конструктивних сил українського політикуму — “Нашої України” і “БЮТ” 5 лютого 2007 р. про спільну опозиційну діяльність у Верховній Раді [4]. Це, безумовно, буде сприяти посиленню впливу опозиції.

По-друге, парламентська опозиція виступає фактично рушійною силою механізму стримувань і противаг. Завдяки тому, що “голос меншості” в парламенті домагається законодавчого закріплення своїх прав, домінуючій політичній силі не вдається підпорядковувати собі всі керівні і допоміжні органи парламенту та регламентської процедури його діяльності. Тим самим парламент діє як реальний представницький орган громадянського суспільства.

Сучасна Україна торує шлях до демократії і в цьому напрямку. Вже пройшов процедуру першого читання у Верховній Раді законопроект про опозицію і наразі її представник посідає місце віце-спікера парламенту. Депутати від опозиції очолюють частину комітетів Верховної Ради, або є заступниками голів комітетів і членами цих важливих структур законодавчого органу України. Вплив опозиції помітно зріс і в місцевих Радах, де депутати від неї сміливо піднімають і захищають найбільш болючі для громадян питання сьогодення.

По-третє, політична опозиція як в парламенті, так і за його межами виконує функцію комунікації між владою і суспільством. В демократичній політичній системі ця функція виявляється у формі конструктивного діалогу, хоча можливі і прямі

прояви протиборства. Від того, наскільки конструктивним є діалог влади і опозиції, значною мірою залежить політичний клімат у суспільстві. Відсутність такого діалогу стає чинником нестабільності. У тому разі, якщо протистояння між владою і опозицією призводить до використання “брудних” технологій та силових дій, наслідком стає дестабілізація суспільства. Негативного впливу таких дій зазнає моральна сфера політичного життя не тільки еліти, але і всіх громадян.

Важливою є наявність реальних каналів висловлення думки, позиції і поза межами парламенту як для опозиції, так і для представників інших суб’єктів політичного та суспільного життя в цілому. В Україні є такі можливості: незалежна преса, аналітичні та дискусійні програми на телебаченні і радіо. Такі програми, як “Свобода слова”, дають можливість познайомитися з суспільною думкою щодо дискусійних питань і ходом їх аргументації.

Прес-конференції, інтерв’ю, публікація даних моніторингу суспільної думки, рейтингів політичних діячів, при всій відносності ступеня їх достовірності, все ж таки стають чинником політичної орієнтації для влади, опозиції та небайдужих громадян.

По-четверте, маючи повноцінні можливості для представлення та відстоювання своєї, альтернативної щодо офіційної, точки зору, конкуренції з правлячою політичною силою, опозиція слугує засобом пом’якшення соціальної напруги.

Здійснюючи вплив на процес розробки та прийняття державних рішень, опозиція сприяє його прозорості та зменшує вірогідність помилок та спроб експериментування над суспільством. Ефективно діюча опозиція сприяє формулюванню, висловленню й узугальненню інтересів соціальних груп, які пропонують альтернативні шляхи розвитку суспільства, або зазнають утиску. Тим самим, вона виступає основним організованим критиком владних структур і дає можливість трансформувати існуюче в суспільстві невдоволення владою в демократичні цивілізовані форми замість ірраціональних, руйнівних дій, стимулює владу до самооновлення.

Прикладом конструктивізму може слугувати ініціатива парламентської опозиції в сучасній Україні, коли 6 лютого 2007 року, коли депутатам Верховної Ради було запропоновано

законопроект про внесення змін до Закону України (1996 р.) “Про трубопровідний транспорт” (про підприємства магістрального трубопроводного транспорту). Цей законопроект був підтриманий більшістю депутатів (340 голосами) [5].

Наслідком такої підтримки стане захищеність стратегічних магістралей від будь-яких спроб відчуження. Важливо і те, що домінуюча у Верховній Раді України коаліція підтримала пропозиції відносно захисту цього загальнонаціонального надбання. В такий спосіб спільних дій влада і опозиція виступили оборонцями інтересів всіх громадян України, виявили патріотичну свідомість.

Українська політична система має перехідний характер: здійснюється її трансформація в напрямку становлення правової, демократичної, соціальної держави. Водночас формується і громадянське суспільство. Ці процеси досить об’єктивно непрості, але чимало чинників суб’єктивного характеру їх послаблюють. Найбільшою загрозою для сучасної України є боротьба всередині політичної еліти щодо питань конституційних повноважень, функцій структур влади. Перманентність такого стану порушує усталені принципи демократії і баланс політичної взаємодії між гілками влади, владою і опозицією. Інтереси громадян, які і влада, і опозиція повинні захищати, виступають другорядними. Небезпека полягає в тому, що суспільство буде неспроможним протистояти багатьом внутрішнім і зовнішнім викликам.

Одним із реальних напрямків недопущення такого стану, безумовно, повинно бути стабільне конституційне закріплення повноважень гілок влади та статусу політичної опозиції.

Джерела та література:

1. Совгира О. В. Правовий статус парламентської опозиції. — Київ.: КНУ ім. Т. Шевченка. — 2006. — 264 с.
2. Кампо В. Проблема правового регулювання парламентської більшості та парламентської опозиції у Верховній Раді України // Політичний календар. Інформаційно-аналітичний огляд. — 2003. — № 5. (63). — С. 4.
3. Шляхтун П. П. Парламенаризм. Київ: Парлам. вид-во. — 2003. — 132 с.
4. Шульман Л. Крига нарешті скресла // Свобода. — 2007. — 13-19 лютого. — № 5. (320). — С. 3.
5. Еременко А. Закон “О трубе”: как залатать дыры // Зеркало недели. — 2007. — 10-16 февраля. — № 5. (634). — С. 1, 9.

Анотації

Скрипник Н. А. Факторы функционирования парламентской оппозиции.

В статье предпринята попытка охарактеризовать процесс становления парламентской оппозиции в современной Украине и выявить факторы, способствующие ее полноценному функционированию, реализации своего назначения.

Skripnik N. A. The factors of the Parliament's opposition functioning.

The article presents the description of the forming process of the Parliament's opposition in modern Ukraine. The factors that contribute to the comprehending of its real functions and to the realization of its aims are investigated.